

Визначальна роль науки в заповідній справі

Незважаючи на економічні негаразди в Україні, заповідна справа продовжує підтверджувати свою життєздатність як галузь збереження біорізноманіття на природних територіях, які знаходяться в режимі охорони на загальнодержавному та місцевому рівнях. Обмеженість державної підтримки, як і раніше, так і тепер, в значній мірі компенсується ентузіазмом науковців, які пройшли дослідницьку школу, роками і десятиліттями збирали дані та опрацьовували результати вивчення спонтанного розвитку природних екосистем в умовах заповідного режиму, документів з історії заповідної справи, теорії і практики збереження видів, які не повинні залишатись у вигляді звітів та електронних баз даних, а варті оприлюднення у друкованому вигляді. У жодному разі не применшуючи ролі інших працівників природоохоронних та наукових установ природоохоронного спрямування, ми акцентуємо увагу саме на вкладі науки в розвиток заповідної справи і збереження біорізноманіття. Аналіз результатів наукових дискусій з початку ХХ століття показує, що саме науковці були і залишаються рушіями заходів зі збереження природного біорізноманіття. Саме вони прогнозували зміни в природних процесах, котрі в подальшому були перевірені заповідною практикою.

Винятком з цього правила є Фрідріх Едуардович Фальц-Фейн, якого не вважають науковцем, але його погляди, а в більшій мірі практичні дії, випереджували думки науковців тих часів на десятиліття і актуальні навіть сьогодні.

Продовжуючи усталені традиції з видання "Вістей Біосферного заповідника "Асканія-Нова", у цьому томі вміщено низку наукових статей з теорії і практики збереження заповідних степів не лише України (Ткаченко В.С.), але й Євразії в цілому (Чібільов О.О.). Це дає можливість порівнювати плин природних процесів в різних степових екосистемах локального і зонального характеру, а також перевірити результативність природоохоронних дій в історичному аспекті.

Підтверджуючи наукове і природоохоронне значення Асканії-Нової для збереження степової флори і фауни, останніми роками увага все більше зосереджувалась на важливості цієї території як місця концентрації птахів під час осінньої і весняної міграцій, а також прогнозу подальшої трансформації степових екосистем під впливом ендодинамічних процесів та людини. В цьому плані показовими і важливими для оцінок поточної орнітологічної ситуації не тільки в Асканії-Новій, але й вздовж Північного узбережжя Азовського і Чорного морів є статті науковців, підготовлені на основі доповідей, представлених на ХХХV нараду робочої групи орнітологів Азово-Чорноморського регіону, яка відбулася 6–7 жовтня 2016 року у нашому заповіднику.

Виведення з експлуатації кримської частини Північно-Кримської зрошувальної системи створило проблеми зі збереженістю популяцій навколоводних птахів, які сформувались там за десятиліття обводнення більше 400 тисяч гектарів колись сухих ковилово-типчаккових та полинно-злакових степів Північного Криму. Оскільки значна їх частина знаходилась в режимі рисосіяння і у літній час являла собою водно-болотні угіддя, зворотні sukcesійні процеси в трансформованих людиною агроекосистемах можуть вплинути на перерозподіл птахів, а його відлуння слід очікувати і на материковій частині Присивашся.

Орнітологи, як правило, одними з перших реєстрували початок негативних змін, викликаних в природних біоценозах впливом людини, та порушували питання про необхідність вжиття заходів для збереження біоти. Це було підкреслено в ході аналізу результатів діяльності робочої групи і визнано, що десятилітні напрацювання орнітологів Азово-Чорноморського регіону лягли в основу наукового обґрунтування недавно створених національних природних парків "Меотида", Приазовського, Джарилгацького, "Білобережжя Святослава", "Тузловські лимани", а також регіонального ландшафтного парку "Тілігульський".

Комплексний характер заповідної справи, яка, крім природних та біосферних заповідників, національних природних парків охоплює ботанічні сади, дендропарки і зоопарки та інші категорії заповідних об'єктів країни, сприяє також збереженню інтродукованих тварин і рослин, у тому числі і рідкісних видів, в штучно створених екосистемах. В цьому плані історичний досвід функціонування саме такого комплексного заповідного наукового об'єкту як Асканія-Нова був і залишається підтвердженням необхідності подальшого розвитку заповідної справи країни як суто для збереження біорізноманіття, так і для життєдіяльності нації, яка його експлуатує і надалі буде використовувати для свого існування.

В. Гавриленко, директор Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН, заслужений природоохоронець України, член Національної комісії у справах ЮНЕСКО та Національного комітету ЮНЕСКО з програми "Людина і біосфера"